

A gaudīya vaiṣṇavizmus

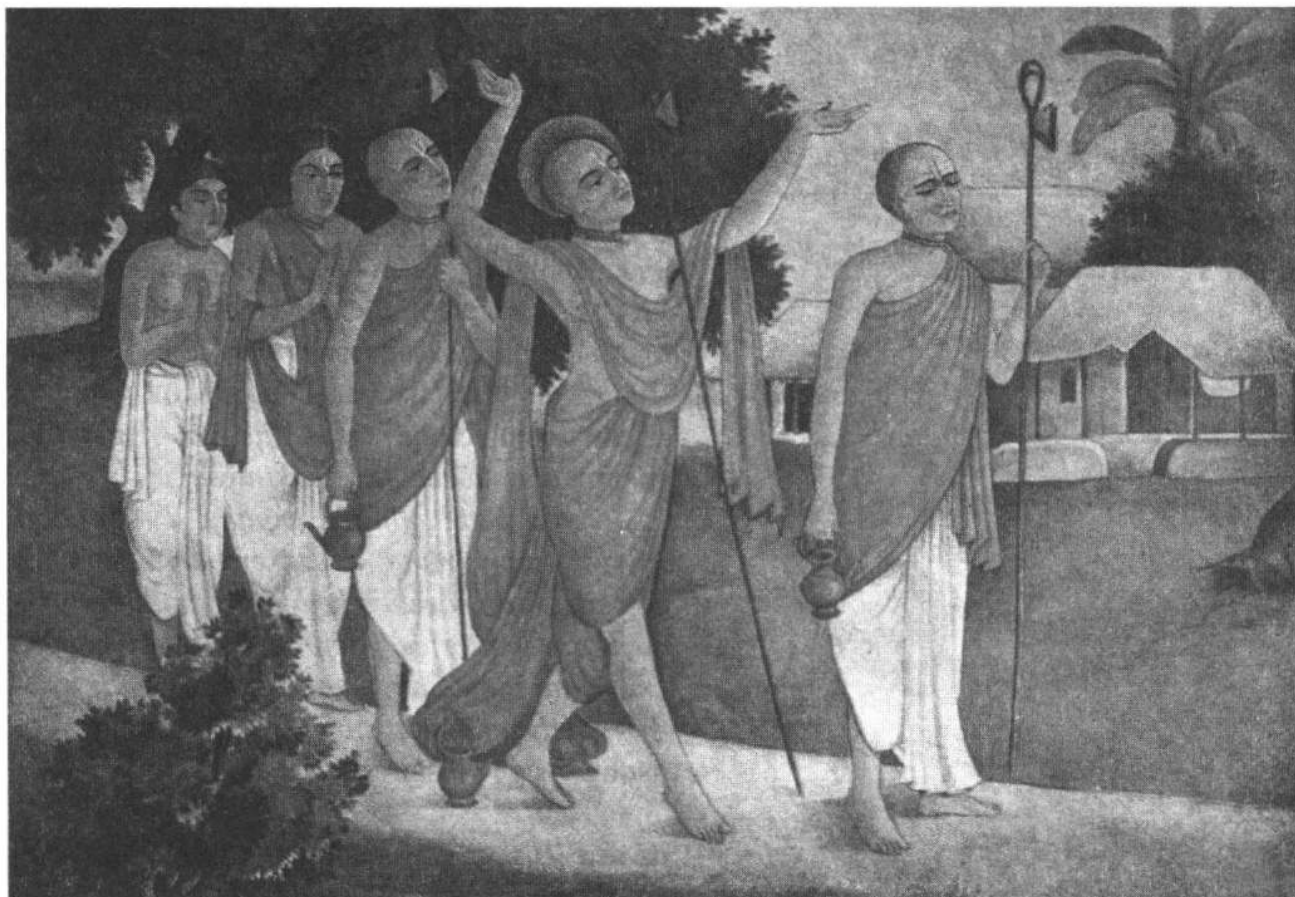
A. N. Chatterjee

Amarnath Chatterjee több mint egy évtizede tanít történelmet a Shaheed Bhagat Singh Egyetemen (University of Delhi). Szakterülete a caitanyaita vaiṣṇavizmus történetisége és teológiája; e témában számos tudományos folyóiratban jelentek meg publikációi. Miután beutazta egész Bengáliát és Orisszát, kutatásokat vezetett és neves tudományos intézményekben tartott előadásokat, megírta Sri Krishna Chaitanya: An Historical Study of Gaudiya Vaishnavism [Śrī Kṛṣṇa Caitanya: A gaudīya vaiṣṇavimus történeti áttekintése] (Új-Delhi, Associated Publishing Company, 1986) című könyvét, mely mind a szakemberek, mind a nagyközönség körében kedvező visszhangra talált. Dr. Chatterjee jelenleg egy nagyszabású történelmi tanulmányon dolgozik, bengáli nyelven, melynek munkacíme: Śrī Caitanya-omadhya yuge vaiṣṇava saṁskṛti.

Steven Rosen: Úgy tudom, a „hindu” szó egy helytelen elnevezés, amely az eredeti védikus szövegekben nem is szerepel. A perzsák vezették be a 12–13. század körül, s arra az Indus-parti népre utaltak vele, amelynek tagjai között számtalanféle vallás hívei megtalálhatók voltak. Ebből következik, hogy a hinduizmusra nagyon nehéz egyetlen, tömör meghatározást találni. Az első kérdésem tehát az: hogyan definiálná ön a hinduizmust, s ön szerint mi a kapcsolat a hinduizmus és a vaiṣṇavizmus között?

Dr. Chatterjee: Ez egy meglehetősen bonyolult kérdés. Ahogy az előbb utalt rá, a hinduizmusra eleve lehetetlen bármiféle egyértelmű definíciót adni. De azért megpróbáljuk. Először is, engedje meg, hogy pontosítsam néhány megállapítását. Megbízható források szerint a „hinduizmus” kifejezést az arabok vezették be a Kr. u. 8. században, s azokat értették alatta, akik India uralkodó vallását gyakorolták. Ez elsődlegesen a Viṣṇu- és Śiva-imádatot jelentette. Lényegét tekintve a hinduizmus minden formája a Védák tanításain alapszik, azokon a szentírásokon, amelyek a Végső Valóság természetéről szóló örök igazságokat tartalmaznak. Habár „hinduizmus” alatt nem egészen elvont filozófiai elméletek vagy vallási dogmák összességét értjük, a legfontosabb alapelveivel kapcsolatban azért megkockáztathatunk néhány megállapítást. Ilyen alapelvek például, hogy Isten nem-duális, hogy a lélek isteni természetű, hogy a lét egységes, hogy a vallások között összhang van.

S.R.: Az emberek ezeket a dolgokat sokféleképpen magyarázzák, és még mindig elég sok a homályos pont. Az ön meghatározása szerint a vaiṣṇavizmus, vagyis Viṣṇu, azaz Kṛṣṇa imádata bizonyos értelemben a hinduizmus egyik fajtája – amit általában ekként is azonosítanak. De ezzel az erővel ugyanezt elmondhatnánk az összes többi indiai eredetű vallásról is. A hagyomány szerint azonban a vaiṣṇavizmus jelenti a *sanātana dharmát*, vagyis a lélek eredeti, örök vallását. A védikus vallás minden más formájának a vaiṣṇava *dharmában* kell kicsúcsosodnia. *Karma-kāṇḍa*, *jñāna-kāṇḍa* – ezek mind a végső úthoz, a *bhakti-mārgához* kell hogy vezessenek, ami nem más, mint Isten szeretetteljes, odaadó imádata. Ha valaki el-

ért erre a szintre, ott kezdődnek a vaišnavizmus különféle formái, megközelítései: Rāmānuja rendszere, Madhva rendszere, és végül Caitanya rendszere. Folytassuk egy idevágó kérdéssel: hol célszerű elkezdni a vaišnavizmus tanulmányozását? Ha elfogadjuk azt a gaudiya tételt, hogy a vaišnavizmus Caitanya Mahāprabhuban és vallásában, a *bhaktiban*, azaz az isteni szeretetben tetőzik, nem logikus-e, hogy az ő életének és tanításainak tanulmányozásával kezdjük?

Dr. Chatterjee: Azt hiszem, hasznosabb lenne, ha visszamennénk a kezdetekig, és először vetnénk egy pillantást az ősi India történelmére. A történészek általában egyetértenek abban, hogy a Kr. e. 200 és Kr. u. 400 között Indiában kialakult teológiai elképzelések igen forradalmiak voltak. Ez volt az az időszak, amikor a teista megközelítés került előtérbe. Az upanišadok filozófiájában szereplő Abszolút, Egyetemes Lélek fogalmával egy időben az istenek háromságának – Brahmā, Višņu és Śiva (Mahešvara) – fogalma is kialakult. Brahmāt tartották a teremtőnek, Višņut a legfőbb fenntartónak, Mahešvarát a végső pusztítónak. Ez a felállás összhangban állt a teremtés, fenntartás és pusztítás egyetemes felfogásával. Az abszolút e három megnyilvánulása közül Višņu és Śiva követőinek tábora óriásira nőtt, s ennek megfelelően a vaišnavák és a šaiviták váltak a ma hinduizmusként ismert képződmény két fő felekezetévé.

A történészek szerint az ősi Indiában a vaišnavizmus fejlődésével a hinduizmus is fokozatos változásokon ment keresztül. A hangsúly a szertartásokról a „*bhaktira*”, vagyis a személyes Istennel való személyes kapcsolat kialakítására tevődött át. A hinduizmuson belül tehát a monoteista eszmék kerültek előtérbe, az odaadás (*bhakti*) és az isteni kegy (*prasāda*) mellett. Ez természetesen egy olyasvalaminek a történelmi felfejtése, ami valójában egy

örök elv. És ha az ember tanulmányozza a védikus szövegeket, ezekre a dolgokra már a legkorábbi időszakokból is találhat bizonyítékokat. De csak akkor, ha nyitottan közelít a szövegekhez.

S.R.: Igen. Ha megnézzük a későbbi „védikus” írásokat, különösen a purāṇákat, minderről teljesebb képet kaphatunk. Persze erre mondhatná valaki, hogy a vallás gyakorlói nem kritikusak és nem objektívek – de olykor a tudósok sem kritikusak és objektívek. Ha valóban meg akarjuk érteni a gauḍiā, más néven caitanyaita vaiṣṇavizmust, megfelelő alázattal és tisztelettel kell tanulmányoznunk a hagyományt. Különben, ahogy mondani szokás, nem látjuk majd a fától az erdőt. És ezen kívül még objektívnek is kell lennünk. Azt hiszem, bármely vallási tradíció tanulmányozásához biztosítani kell az áhítat és a tudományosság megfelelő egyensúlyát. A túl sok áhítat is eredményez egyfajta előítéletet, meg a száraz tudományos megközelítés is. A legemelkedettebb hívők egyúttal tudósok is voltak, hogy csak Jīva Gosvāmit említsük. A legjobb tudósoknak pedig, ha tényleg a tradíció mélyére akarnak hatolni, hívőknek is kell lenniük, legalábbis valamilyen mértékben.

Vagyis egyetértek önnel, szerintem is kritikai vizsgálatnak kellene alávetnünk a védikus irodalmat és a hagyományt – illetve azt, ahogy a hagyomány önmagát értelmezi –, hogy kiderüljön, mindez releváns-e, és ha igen, mennyiben a gauḍiā vaiṣṇavizmusra nézve. A hermeneutika – a filozófiai interpretáció tudománya – is fontos, különösen, mivel a korai védikus szövegeket sokféleképpen lehet értelmezni. Ez egyúttal elvezet bennünket a *guru* fogalmához, hiszen egy tanítvány számára a *guru* és a *sampradāya* értelmezése fogja meghatározni azt, hogy hogyan olvas egy adott szöveget...

Dr. Chatterjee: Igen. Mindezek a dolgok fontosak, és mindegyiknek megvan a maga helye az abszolút valóság meghatározásában. Bár végső soron minden a védikus szövegekhez nyúlik vissza; de ahogy ön is mondta, mindez attól függ, hogy az ember hogyan értelmezi őket. Caitanya alászállását (*avatāra*) például az írások sok helyen megjövendölik. Ezt azonban nem mindenki fogadja el.

S.R.: Ettől függetlenül Mahāprabhu alászállására tényleg utal a *Mahābhārata*, a *Śvetāśvatara-upaniṣad*, a *Muṇḍaka-upaniṣad*, a *Kṛṣṇa-yāmala*, a *Brahma-yāmala*, az *Ananta-saṁhitā*, a tantrák és a purāṇák. A védikus szövegekben nagyon sok helyen szerepel rá utalás – a *smṛtiről* nem is beszélve. A gauḍiā vaiṣṇavák számára például a *Bhāgavatam* jelenti az inspiráció elsődleges forrását, és Mahāprabhu egész vallásgyakorlati rendszerét is ez a szentírás igazolja. A *Bhāgavatam* kijelenti, hogy Kṛṣṇa a legfelsőbb Isten, és azt is kifejti, milyen logika húzódik meg a *gopikkal* – a tehénpásztorkányokkal – folytatott szerelmi kalandjai mögött. Amit Śrī Caitanya hirdetett, vagyis hogy teljesen Kṛṣṇának kell szentelnünk az életünket, azt eredetileg a *Bhāgavatam* vezeti le. Ahhoz, hogy megérthessük Mahāprabhu fontosságát és igazolhassuk tanításait, alapos ismeretekkel kell rendelkezünk azokról az eredeti szövegekről, amelyeken a mozgalma is alapul.

Dr. Chatterjee: Pontosan. Ez egy lényeges szempont. Különösen, ami a *Bhāgavatapurāṇában*, vagy más néven *Śrīmad Bhāgavatamban* szereplő, Śrī Caitanyáról szóló jóslatot illeti. A gauḍiā vaiṣṇavák számára ez egy igen meghatározó szöveg. De a későbbi irodalom is ugyanilyen fontos, hiszen rengeteg életrajzi anyag maradt fenn Śrī Caitanya Mahāprabhu és társai életéről. Néhány tudós előszeretettel hangoztatja, hogy a fennmaradt anyag kizárólag hagiográfiai jellegű, pedig nagyon sok benne a történelmileg igazolható elem. Nagyon sok szöveg áll rendelkezésre. A kortársak tudatában voltak Caitanya – mondjuk így – külön-

legességének, következésképp nagyon gondosan dokumentálták a cselekedeteit az eljövendő nemzedékek számára. A főbb életrajzok Murāri Gupta naplója, Kavi Karṇapūra két terjedelmes műve, Vṛndāvana dāsa *Caitanya-bhāgavatája*, Kṛṣṇadāsa *Caitanya-caritāmṛtája* és Locana dāsa *Caitanya-maṅgalája*. Ezeket tartották Śrī Caitanya legfontosabb életrajzainak. Ezek a művek tehát tengernyi információt tartalmaznak, nem csupán Caitanya életéről és tanairól, hanem általában a bengáli kultúráról, különösen pedig annak lelkeségéről.

Az említetteken kívül számos más mű is íródott, például Govinda dāsa és Svarūpa Dāmodara naplója – bár az utóbbi nem maradt fenn –, Jayānanda *Caitanya-maṅgalája*, Prabodhānanda Sarasvatī munkája, Īśvara dāsa *Caitanya-bhāgavatája* és Mādhava *Caitanya-vilāsája*. Tehát irodalom akad bőven. Aztán ott van még a második és a harmadik generáció munkássága is, akik a hat Gosvāmī utáni időkben alkottak. Ott van természetesen a hatalmas terjedelmű *Bhakti-ratnākara* is, ami az információk valóságos tárháza. Szinte nem lehet a végére érni. Egy történésznek egy életre elég munkát adna. [nevetés] Hemzseg a részletektől. Keveset bíz a fantáziára...

S.R.: Történészként hogy látja, ezek közül az életrajzok közül melyik a legfontosabb? Most nem feltétlenül a filozófiára gondolok. Ön szerint Caitanyáról és a mozgalmáról melyik nyújtja történelmileg a leghitelesebb képet? Szigorúan empirikus szempontból, melyik a legmegbízhatóbb?

Dr. Chatterjee: Nos, elsősorban azokat a szerzőket kellene megnéznünk, akik szemtanúként jelen voltak. Hogy kik ők? Az életrajzírók közül Murāri Caitanya régi barátja – igen közeli barátja – volt, még Navadvīpából. Tehát Caitanya életének a Murāri Gupta által lejegyzett korai epizódjait elég megbízhatónak tartják. Kavi Karṇapūrának még gyermekként volt abban a szerencsében része, hogy találkozhatott Caitanyával. Karṇapūra életrajzi leírásai igen alaposak, és Caitanya egész életét felölelik. Prabodhānanda Dél-Indiában találkozott Caitanyával, nem sokkal azután, hogy Caitanya a *sannyāsa* rendbe lépett, így az ő beszámolója is első kézből való. Svarūpa Dāmodarát és Raghunātha Dāsát is megbízható forrásnak tartják, mert naplót vezettek azokról az időről, amikor személyesen együtt voltak a mesterrel; Vṛndāvana dāsa és Kṛṣṇadāsa Kavirāja pedig mindketten ezekre a naplókra alapozzák a műveiket, legalábbis részben. Vṛndāvana dāsa Nityānandától, Caitanya egyik legközelebbi társától is kért felvilágosítást. Elmondhatjuk tehát, hogy e beszámolók mindegyikéből sokat meríthetünk, és ha mindet összeadjuk, ezek igen sok dologra rávilágítanak Caitanya Mahāprabhu életével és korával kapcsolatban. Az újabb keletű tanulmányok közül a néhai B. B. Majumdar *Caitanya Cariter Upādān* című művét érdemes megemlíteni. Ebben a munkában kimerítő részletességgel tárgyalja e korai életrajzokat. Olyan összefoglalást ad róluk, mely különösen a tudományos kutatás szempontjából nagyon hasznos...

S.R.: Sajnos ez a mű csak bengáliul létezik, így az angol olvasók számára nem hozzáférhető. Tudomásom szerint az egyetlen angolul is megjelent teljes életrajzi leírás Kṛṣṇadāsa Kavirāja *Caitanya-caritāmṛtája*. Ezt Śrīla A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda fordította le és látta el magyarázatokkal. Tizenhét kötet! Csodálatos tanulmány...

Dr. Chatterjee: Igen. Lenyűgöző és alapos munka, azzal együtt, hogy inkább az odaadás szempontjait hangsúlyozza. Vannak más angol nyelvű munkák is, igaz, nem ilyen színvonalasak, de szintén hasznosak. O. B. L. Kapoor tanulmánya elég jó. Debnarayan Acharyya munkája is jó. És Bhakti Pradip Tirtha Swami, Sambidanada és Sannyal munkái is jó angol nyelvű tanulmányok. Mostanában elég sok tudós foglalkozik ezzel a témával, egyre másra

jelennek meg az ilyen könyvek. Egyre több ember tud a caitanyaita vaišnavizmusról és jótékony társadalmi hatásairól.

S.R.: Miért? Mi az oka, hogy egyre többen tudnak róla? Ez érdekelne. Hogyan szereztek az emberek először tudomást erről a mozgalomról, és hogy lehet, hogy még mindig egyre terjed? Minek tulajdonítja a Caitanya-mozgalom növekedését?

Dr. Chatterjee: Úgy érti, kezdetben? Vagy ma?

S.R.: Kezdetben is és ma is. Kezdjük a mozgalom kezdeti elterjedésével, azután arról is beszélhetünk, miért terjed olyan dinamikusan napjainkban is.

Dr. Chatterjee: Rendben. Először is, hat tényező járult hozzá Caitanya mozgalmának kezdeti, indiai elterjedéséhez és időtállóságához, melyeket a Śrī Caitanya életéről szóló könyvemben részletesen is kifejték. Röviden a következőképpen foglalhatjuk össze őket: 1. A mozgalmat maga Caitanya indította el Bengáliában, Orisszában és Dél-Indiában; 2. ezt követően Caitanya néhány legközelebbi követője, például Nityānanda és Advaita vezetése alatt Bengáliában tovább növekedett a mozgalom; 3. a Caitanya utáni időszakban a mozgalomnak olyan fontos vezetői voltak Bengáliában, mint Jāhnavā, Nityānanda felesége, azután Jāhnavā fia, Vīrabhadra, majd később Narottama dāsa Ṭhākura; 4. Caitanya után a mozgalom Orisszában is tovább fejlődött. Különösen Śyāmānanda és tanítványa, Rasikānanda tettek sokat a mozgalom ottani elterjedése érdekében; 5. ennek a buzgó missziós tevékenységnek köszönhetően a mozgalom Észak-India más területein is elterjedt; 6. végül pedig kezdetben igen nagy hatást gyakorolt Asszámban és délen is. Így terjedt el tehát a mozgalom – kezdetben. És ne felejtjük el a Gosvāmīk sok kötetnyi irodalmi munkásságát sem. Ez is fontos volt. A hat Gosvāmī közül öten termékeny írók voltak; egyedül Raghunātha Bhaṭṭa nem írt. De akik írtak, az egész Caitanya-tant kifejtették, mégpedig magas szintű szanszkrit szaknyelven, s ennek volt köszönhető, hogy a társadalom, különösen a brahminikus rend végül széles körben elfogadta.

Volt a tanítóknak egy osztálya, amely a történelem folyamán időről-időre újjáélesztette a titkos gauḍīya vaišnava tanításokat. Jīva Gosvāmī után, aki a kezdetben tevékenykedő hat Gosvāmī közül a legfiatalabb és egyben legnagyobb tudós volt, Narottama, Śrīnivāsa és Śyāmānanda voltak kiemelkedő prédikátorok. Aztán jöttek mások: Viśvanātha Cakravartī, majd Baladeva Vidyābhūṣana. Korunkban a Śrī Gauḍīya Maṭha – Kedāranātha Bhaktivinoda Ṭhākura és Bhaktisiddhānta Sarasvatī – tett sokat a gauḍīya vaišnavizmus terjesztéséért. És természetesen Bhaktivedanta Swamī, aki elhozta azt Nyugatra, és létrehozta a Kṛṣṇa-tudat Nemzetközi Szervezetét. Ennek köszönhető, hogy ma az egész világon gyakorolják a gauḍīya vaišnavizmus ősi, jeles ágát. De ön bizonyára jobban ismeri ezt a történetet, mint én...

S.R.: De mi volt a titka? Minek köszönhető a vonzereje? Mert vannak más tradíciók is, amelyek ismertebbek, vagy mondjuk valami kézzelfogható dolgot kínálnak. Itt nem csupán az elvont filozófia számít. Miért vonzza még ma is a keleti miszticizmus az embereket az élet minden területéről? Azt értem, mi vonzza az embereket Teréz Anyához – ő *enni ad* az embereknek. Ez egy kézzelfogható dolog, olyasmi, amihez mindenki tud viszonyulni. A vaišnavák is...

Dr. Chatterjee: Ó, igen, persze, ön is ugyanolyan jól tudja, mint én, hogy a vaišnavák nem csak „elvont filozófiával” foglalkoznak. A tradíció fontos része a gyakorlati alkalmazás is: a *prasādam*-osztás. Több tonnányi megszentelt vegetáriánus ételt osztottak már szét.

Saptagrāmában például Nityānanda Prabhu felavatott egy bizonyos Dibākāra Dattát, egy gazdag helyi ékszerészt, és az „Uddhāraṇa Datta” nevet adta neki. Talán hallott már róla. A mozgalom korai szakaszában ő volt a fő anyagi támogató. Hozzájárult a templomépítéshez, és a *guruja* irányításával ingyen ételt osztott a szegényeknek az egyik éhínség idején. Triṣbighánál közkonyhákat építtetett, ahol enni adtak a szegényeknek az éhínségek idején. Ó, igen – a gauḍiyákban nagyon erős az erkölcsi érzék. Megszentelt vegetáriánus ételt osztanak. Így a gyakorlatban is segítik az embereket, azzal, hogy etetik őket, és lelkileg is, mert olyan ételt adnak nekik, amit először áldozatként felajánlottak.

De, tudja, a legnagyobb vonzerőt mégiscsak a lényegét tekintve teljes filozófiai rendszerük jelenti. Ez az, ami az embereket vonzza. A vaiṣṇavák szent irodalma elég terjedelmes, és nem követel dogmatizmust a követőitől. Sőt, épp ellenkezőleg, minden kérdést megválaszol egy mélyreható *nyāya*, vagyis logikai rendszer segítségével. Caitanya Mahāprabhu rendszere, a felfoghatatlan különbözőség és egység egy érett filozófiai rendszer, ami felöleli a klasszikus ind filozófia nagy részét, és magában foglalja mindazt, ami a korábbi vaiṣṇava iskolákból a legjobb.

Azt is tudnunk kell, hogy Caitanya forradalmár volt – többek közt ezért is gyakorolt olyan nagy hatást a középkori indiai társadalomra. A hinduk és a muzulmánok normáit egyaránt elutasította. Szembeszállt a társadalmi konzervativizmussal. Ez mindig vonzó, nem igaz? [*nevetés*] Különösen, ha még filozófiailag is meg van alapozva. Fellázadt az akkori kasztrendszer ellen. Tudja, a rendszer eredetileg nem volt merev, és nem is csupán a születésen alapult. A két legfontosabb szempontnak azt tekintették, hogy milyen az illető mentális alkata, szanszkritul *guṇāja*, illetve milyen típusú munka, azaz *karma* iránt van benne hajlam. Ezt az Úr Kṛṣṇa is említi a *Gītāban* (4.13). Később a *brāhmaṇák*, a saját érdekeiknek megfelelően, másra helyezték a hangsúlyt. Caitanya Mahāprabhu ezt próbálta meg korrigálni. Nem teljesen, de ahhoz eléggé, hogy az embereket gondolkodásra készítse. Sikerült is sokakat elgondolkodtatnia. Ez természetesen előremutató lépés volt.

S.R.: De nem támogatta-e teljes mértékben a *varṇāśrama*-rendszert? A követői szigorúan tartották magukat az elvekhez. Haridāsa, aki muszlim származású volt, soha nem lépett volna be a Jagannātha-templomba. Még Sanātana Gosvāmī sem lépett be soha, mivel a muszlimokkal való korábbi kapcsolatai miatt nem tartották megfelelő kasztbelinek. Ezen kívül egyesek szerint Mahāprabhu még enni sem volt hajlandó olyanok otthonában, akik nem voltak *brāhmaṇák*. Természetesen *vannak* ellenpéldák.

Dr. Chatterjee: Igen, vannak. Éppen ezért nem mondanám, hogy Caitanya teljes egészében támogatta a *varṇāśrama*-rendszert. Bár ő maga *brāhmaṇa* volt, nem sokra tartotta a kasztjának felsőbbrendűségéről alkotott elképzeléseket. Ezt a kérdést a könyvemben is kifejtettem, és biztos vagyok benne, hogy ha elolvassa azokat a részeket, amelyek az erkölcsről és Caitanyának a társadalmi konzervativizmus elleni fellépéséről szólnak, majd emlékezni fog az ezzel kapcsolatos nézeteimre. Miután áttanulmányoztam az összes idevágó szöveget, arra a következtetésre jutottam, hogy az akkoriban uralkodó *varṇāśrama*-rendszerrel kapcsolatban Caitanya úgy vélekedett, hogy az mindenképpen egy gátló tényező, legalábbis ami az Úr Kṛṣṇa kegyének elérését illeti.

Kṛṣṇadāsa Kavirāja, a *Caitanya-caritāmṛta* szerzője a *Madhya-līlā* huszonkettedik fejezetében azt írja, hogy a *varṇāśrama*-rendszer nem alkalmas a legmagasabb rendű célok elérésére. És ezek Caitanya saját szavai. Rāmānanda Rāya sem tartja eredményesnek az akkori *varṇāśrama*-rendszert. Caitanya és követői a kellő tisztelettel ugyan, de megpróbálták fokoza-

tosan megváltoztatni az emberek tudatát, ahogy azt négyszáz évvel később Gandhi is megpróbálta. Caitanya egy erőszakmentes polgári engedetlenségi mozgalmat indított el, ami a maga nemében az első volt Indiában. A *varṇāśramával* kapcsolatos, akkoriban uralkodó elképzelések közül néhány azok között volt, amelyeket Caitanya szeretett volna megváltoztatni.

És ha már itt tartunk, nem igaz, hogy Mahāprabhu csak *brāhmaṇák* társaságában lett volna hajlandó enni. Purīban egyszer visszautasította egy csoport *brāhmaṇa* meghívását, mert kétségei voltak a lelki fejlettségüket illetően. Egyértelműen kijelentette, hogy csak olyanoktól fogad el meghívást, akik *japamot* végeznek – vagyis akik egy imafüzéren éneklék Kṛṣṇa neveit, naponta legalább százezerszer. Más szóval, a mélyen hívó vaiṣṇavák társaságát kereste, tekintet nélkül arra, hogy milyen kaszt tagjai. Azt próbálta tanítani, hogy a lényeg a lelkiség – az egyetemes, nem szektáriánus lelkiség. És minden más szempont, akármilyen jogos is, ehhez képest csak másodlagos, alárendelt lehet. Ezt tanította.

S.R.: Ha már szóba kerültek Mahāprabhu tanításai, ön szerint a filozófiájának mi a legsarkalatosabb pontja? Mi különbözteti meg más filozófiai iskoláktól, különösen a többi vaiṣṇava iskolától?

Dr. Chatterjee: Hát, ez aztán igazán hatalmas téma! [*nevetés*] Hogy röviden összefoglaljam: alapvetően két dolog különbözteti meg a gauḍīya iskolát a többi vaiṣṇava iskolától. Először is, az *acintya-bhedābheda*, „az Isten és energiái között fennálló felfoghatatlan különbözőség és azonosság” tana. A gauḍīyák szerint ez volt a Védák eredeti tétele. Miután ezt Buddha, majd Ādi Śaṅkarācārya eltorzította, Rāmānuja, legalábbis részben, helyreállította; Rāmānuja a *viśiṣṭādvaitát*, a „korlátozott egységet” hirdette. Śaṅkara az egységet hirdette, azt, hogy az élőlény – Isten energiája – egy Istennel. Rāmānuja azonban kimutatta, hogy van köztük különbség is. Egyetértett azzal, hogy létezik egység, ám ezt egy megszorítással egészítette ki, mely szerint „kétségtelen, hogy az élőlény egyben különbözik is”. Ez tehát egy korai vaiṣṇava tantétel volt.

Azután jött Madhvācārya, aki a tiszta *dvaitát*, a „kettőséget” hirdette. Ez az iskola azt tanítja, hogy Isten és energiái között abszolút különbség van. Ez a tanítás azonban nem adott magyarázatot a hasonlóságokra. Isten és energiái például ugyanúgy *léteznek, létük minőségét tekintve* tehát valóban azonosak. Ezért nem mondhatjuk, hogy teljesen különbözőek lennének. Mindenesetre, hogy rövidre fogjam, Mahāprabhu a tökéletes egyensúlyt képviselte. Śaṅkara az egyik szélsőséget prédikálta, Madhva a másikat. Az igazságot – gauḍīya nézőpontból – Mahāprabhu fogalmazta meg, és, hála Jīva Gosvāminak és másoknak, tanát a legcsiszoltabb filozófiai nyelven fejtették ki. Ezért nagyon hálásak vagyunk nekik.

A gauḍīya vaiṣṇava filozófia legjellegzetesebb vonása – különösen más vaiṣṇava iskolákkal összehasonlítva – mégis a *madhura-rati*, vagyis az Istennel való szeretői kapcsolat igen részletesen kifejtett tana. Ebben a *bhakti*, az „odaadás” is nagyobb hangsúlyt kap, mint más vaiṣṇava iskolákban. A *bhakti* akkor a legmagasabb szintű, ha a *bhakti-rasa*, az Istennel való személyes és szeretetteljes kapcsolat szempontjából értelmezzük. Öt ilyen alapvető kapcsolat van, melyeket Rūpa Gosvāmī ír le részletesen. Ezek, röviden: a *śānta-rasa*, azaz a „szelíd odaadás”, a *prīta-rasa*, azaz a „hűségeselek odaadása”, a *preya-rasa*, azaz a „baráti odaadás”, a *vātsalya-rasa*, azaz a „szülői odaadás”, és végül a *madhura-rasa*, amit *ujjvala-rasának* is neveznek, és ez pedig a „szeretői odaadás”.

S.R.: Ezek ugyanazok, mint a *śānta*, a *dāsyā*, a *sakhya*, a *vātsalya* és a *mādhurya*.

Dr. Chatterjee: Ugyanazok. Csak az elnevezésük más egy kicsit. Igen. A vaiṣṇava *sampradāyák* tehát ezeket a dolgokat a legrészletesebb tudományossággal magyarázták el –

ez az öt elsődleges kapcsolat, és létezik még hét másodlagos is. Ha a világ összes vallásos irodalmát elolvassuk, akkor sem találunk sehol ilyen részletesen kidolgozott leírást Istenről és az élőlények Hozzá fűződő kapcsolatáról. A gaudīyák ezzel egy nagyon különleges dolgot adtak a világnak, különösen, ami a *mādhurya-rasa* magas szinten kidolgozott felfogását illeti. Ez kimondja, hogy ha az ember követi a lelki világ legemelkedettebb *bhaktáját*, a szolgálólányt, a *gopīt*, a legbensőségesebb helyzetet érheti el Isten birodalmában. Ez egy fejlett teológiai tudomány.

Az első a *vidhi bhakti*, a szabályok betartása. Aztán, miközben az ember továbbra is betartja a szabályokat, megtanulja a *gurutól*, hogyan alakítsa az életét Vraja valamelyik lakójának a mintájára. Ez egy belső meditáció, és úgy hívják, hogy *rāgānugā bhakti*, vagyis „spontán odaadás”, vagy helyesebben, „egy olyan örök társ követése, akinek odaadása önkéntelen”. Ez egy igen magas szintű teológiai rendszer. Az egész gaudīya irodalom foglalkozik ezzel a témával: a *Govinda-līlāmṛta*, a *Caitanya-caritāmṛta*, az *Ujjvala-nīlamanī*, a *Bhakti-rasāmṛta-sindhu*. Nagyon sok írás létezik, de főleg szanszkrit és bengáli nyelven.

Miután alaposan áttanulmányoztam ezeket a könyveket, egy dolgot elmondhatok: ahhoz, hogy a maga teljességében érthessük meg a *mādhurya-rasát*, először Rādhā példáját és az ő Kṛṣṇa iránti szerelmét kell megértenünk. A gaudīya vaiṣṇava gyakorlat csúcspontját Śrī Rādhā szolgálata jelenti. Hogy ez pontosan hogyan történik, azt a hagyomány csak beavatottak számára érthető tanításai fedik fel. Śrī Caitanya azt mondta, hogy az emberi léleknek úgy kell Kṛṣṇa után vágyódnia, ahogy egy fiatal lány vágyódik a kedvese után. Ezt Śrīmatī Rādhārāṇī szimbolizálja.

S.R.: De a hagyomány szerint ő nem közönséges emberi lélek, és semmi esetre sem szimbólum. Ő a hímnemű abszolút igazság nőnemű párja. Ő az abszolút igazság „női fele”, ahogy Śrīla Bhaktisiddhānta szokta mondani.

Dr. Chatterjee: Ne értsen félre, én egyáltalán nem tagadom az ő különálló, isteni létét. Nem. A gaudīya szövegek ezzel kapcsolatban elég világosan fogalmaznak – ő Kṛṣṇa úgy mond „jobbik fele”. De ez a szimbolikus kifejezőmód akkor is ott van Govindadāsa naplójában. Ott van, hogy a lélek láthassa, mi az ideális állapot. Ennek azonban nem az a célja, hogy Śrī Rādhā ontológiai helyzetét meghatározza. Csak annyit állít, hogy ez egy olyan dolog, amit mi, közönséges emberek megtanulhatunk tőle – azt, hogy hogyan alakítsuk ki a kapcsolatunkat Kṛṣṇával. És ez bizonyosan igaz. Bár az ő Kṛṣṇához fűződő kapcsolata kétségtelenül egyedülálló, egy igen kézzelfogható mintát ad nekünk, valamit, amit követhetünk. Lényegében arról van szó, hogy Śrī Rādhā szeme előtt egyetlen cél lebeg: az, hogy elégedetté tegye Kṛṣṇát! A lélek itt, az anyagi világban nagyon ragaszkodik a szerelméhez, de ezt a ragaszkodást Kṛṣṇára kell irányítania, éppen úgy, ahogy Rādhā teszi. Ez benne van a *Govinda dāser kaḍacában*.

Igen, Rādhārāṇī helyzete a legmagasabb rendű. A gaudīyák a legnagyobb tisztelettel viseltetnek iránta. Ez történelmi tény. A hívő arra törekszik, hogy az ő *mādhurya-bhāváját* kövesse – és így kapcsolnám mindezt ahhoz, amit az imént felvázoltam. De ez már egy nagyon előrehaladott szint. Az embernek először egy nagy tudású mesterhez kell fordulnia, szolgálatot kell végeznie, és el kell sajátítania a lelki élet tudományát. Azután lassan, fokozatosan juthat el ezekre a szintekre. A legmagasabb szinten bensőséges egyesülésben kell szeretnie Istent, melynek neve *sambhoga*, egy még ennél is fejlettebb szinten pedig meg kell tanulnia a különlétben szeretni Őt. Ez utóbbit *vīpralambhānak* hívják, s ez teszi lehetővé, hogy az ember valóban értékelhesse az együttlétet. Rādhārāṇī mindkettőt megtapasztalja. Ő

példázza, vagy inkább testesíti meg az Istennel való kapcsolat megélésének e két végpontját. Caitanya Mahāprabhu, Rādhārāṇī hangulatában, szintén a lelki tökéletesség e magasztos állapotait tapasztalta meg. A tudományos folyamat pedig, melynek révén az élet végső célja elérhető, a gauḍīya vaiṣṇavizmus nagy titka.